Lietas arhīva Nr. SKA-0639-17
Lieta Nr. A420166716
ECLI:LV:AT:2017:1227.A420166716.2.S

**Latvijas Republikas Augstākā tiesa**
**SPRIEDUMS**
Rīgā 2017.gada 27.decembrī

Augstākā tiesa šādā sastāvā:
tiesnese Veronika Krūmiņa
tiesnese Līvija Slica
tiesnese Ieva Višķere

rakstveida procesā izskatīja pieteicēja /pers. B/ kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2016.gada 13.oktobra spriedumu administratīvajā lietā, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. B/ pieteikumu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru pieteicējam tiktu atjaunotas bērna aizgādības tiesības.

**Aprakstošā daļa**

[1] Rīgas bāriņtiesa ar 2013.gada 6.marta lēmumu Nr. 1-6/546 pieteicējam /pers. B/ pārtrauca meitas /pers. C/ aizgādības tiesības, tā kā pieteicējs neuzņēmās bērna aprūpi mātes slimības dēļ, kā arī pieteicējs vispār neuztur saikni ar bērnu un par to neinteresējas. 2016.gada 19.janvārī, izskatot jautājumu par aizgādības tiesību atjaunošanu pieteicējam, bāriņtiesa pieņēma lēmumu Nr. 1-6/108, ar kuru neatjaunoja pieteicējam pārtrauktās aizgādības tiesības, jo pieteicēja rīcībā nekas nav mainījies.

[2] Pieteicējs iesniedza tiesā pieteikumu par minēto lēmumu tiesiskuma izvērtēšanu, atlīdzinājuma piešķiršanu, un tiesa ierosināja lietu par labvēlīga administratīvā akta izdošanu, ar kuru pieteicējam tiktu atjaunotas aizgādības tiesības.

[3] Administratīvā apgabaltiesa ar 2016.gada 13.oktobra spriedumu pieteikumu noraidīja. Spriedums pamatots ar turpmāk minētajiem argumentiem.

[3.1] Atbilstoši Civillikuma 203.panta pirmajai un trešajai daļai aizgādības tiesības vecākam tiek pārtrauktas, ja vecāks nenodrošina bērna aprūpi un uzraudzību. Pārtrauktās aizgādības tiesības vecākam atjauno, ja bāriņtiesa atzīst, ka nepastāv apstākļi, kuru dēļ aizgādības tiesības tika pārtrauktas. Minēto normu mērķis ir aizsargāt bērna tiesības uz pienācīgu aprūpi, tāpēc ir paredzēts, ka vecākam, kurš nespēj vai negrib savu bērnu aprūpēt, aizgādības tiesības tiek pārtrauktas, un tās tiek atjaunotas tikai tad, kad ir konstatējams, ka vecāks ir spējīgs nodrošināt pienācīgu bērna aprūpi.

[3.2] Ar Rīgas bāriņtiesas 2013.gada 6.marta lēmumu Nr. 1-6/546 konstatēts, ka pieteicējs nepiedalās bērna audzināšanā, aprūpē, kā rezultātā ir nolemts pārtraukt aizgādības tiesības pieteicējam. Lēmuma pieņemšanas pamatā bija apstākļi, ka bērna ikdienas aprūpi no 2009.gada veica bērna māte, 2013.gadā bērna māte veselības problēmu dēļ nevarēja rūpēties par bērnu. Tāpēc bāriņtiesa noskaidroja, vai bērna aprūpi var veikt otrs bērna vecāks. Pārbaudes gaitā tika konstatēts, ka pieteicējs bērna audzināšanā nepiedalās un neinteresējas par bērnu.

No pierādījumiem lietā secināms, ka 2013.gadā pieteicējs zināja, ka bērnam ir nepieciešama viņa aprūpe, jo to nevar nodrošināt māte, bet atteicās veikt bērna ikdienas aprūpi. Tādējādi par pamatu aizgādības tiesību pārtraukšanai 2013.gada bija pieteicēja nevēlēšanās veikt bērna aprūpi, kā arī pieteicēja nepiedalīšanās bērna audzināšanā.

Pieteicēja neieinteresētību meitas aprūpē apliecina arī meitas paskaidrojums, ka tēvu pēdējo reizi redzēja 2009.gadā, pēc tam viņš par meitu nav izrādījis nekādu interesi.

Faktu, ka pieteicējs nepiedalās bērna audzināšanā un aprūpē, apliecina arī citi pierādījumi (ģimenes ārsta sniegtā informācija, /pers. E/ paskaidrojumi, /pers. F/ paskaidrojumi, apsekošanas akti u.c.). Savstarpējas sadarbības ietvaros bāriņtiesa ir saņēmusi Skotijas tiesas vēstuli, kurā sniegta informācija, ka uz jautājumu, vai pieteicējs vēlas pildīt meitas vecāka lomu, pieteicējs atbildēja, ka pēc viņa izpratnes meita vēlas palikt Latvijā, un pieteicējs ciena meitas vēlmes. Ņemot vērā minēto, pieteicējs nevēlas aizstāvēt vecāku tiesības vai pildīt vecāka pienākumus attiecībā uz meitu.

[3.3] Bērns sniedzis viedokli, ka pieteicējs jau septiņus gadus neizrāda interesi par viņu. Tiesa bērna viedokli ņem vērā, tā kā bērns ir sasniedzis 15 gadu vecumu un spēj pats novērtēt faktiskos apstākļus, skaidri paust savu viedokli. Tas vērtējams kopsakarā ar pārējiem pierādījumiem, no kuriem secināms, ka pieteicējs nevēlējās uzņemties vecāka pienākumu pildīšanu nedz 2013.gadā, nedz arī šobrīd, pieteicēja rīcība liecina par norobežošanos no bērna. Arī lietas izskatīšanas laikā tiesā pieteicējs nav veicis nekādas darbības, lai situāciju mainītu.

Līdz ar to konstatējams, ka kopš 2013.gada 6.marta lēmuma pieņemšanas nav mainījušies faktiskie apstākļi un pieteicēja pieteikums nav apmierināms.

[4] Pieteicējs iesniedzis kasācijas sūdzību, kurā lūdz spriedumu atcelt, norādot, ka pieteicēja un bērna mātes starpā ir noslēgta vienošanās par atsevišķu aizgādību, atbilstoši Civillikuma 178.[1]pantam aizgādību īsteno māte, pieteicējs gādā par bērna uzturēšanu un audzināšanu, maksājot uzturlīdzekļus. Tā kā aizgādības tiesības un saskarsmes tiesības ir dažādi tiesību institūti, pieteicējam nevar pārtraukt aizgādības tiesības kontaktu trūkuma dēļ ar bērnu. Tiesa nav ņēmusi vērā procesuālo pārkāpumu, ka Rīgas bāriņtiesai nebija kompetence izskatīt konkrēto lietu.

**Motīvu daļa**

[5] Vecāku un bērnu tiesību un pienākumu saturs noteikts aizgādības institūtā (Civillikuma 177.-205.pants). Atbilstoši Civillikuma 177.pantam līdz pilngadības sasniegšanai bērns ir vecāku aizgādībā. Aizgādība ir vecāku tiesības un pienākums rūpēties par bērnu, viņa mantu, kā arī pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās. Rūpes par bērnu minētajā pantā definētas kā aprūpe, uzraudzība un tiesības noteikt bērna dzīvesvietu. Aprūpe nozīmē uzturēšanu, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanu, kopšanu, izglītošanu un audzināšanu (garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšanu, pēc iespējas ievērojot bērna individualitāti, spējas un intereses un sagatavojot bērnu sabiedriski derīgam darbam).

Atbilstoši Civillikuma 178.panta pirmajai daļai kopīgi dzīvojoši vecāki aizgādību īsteno kopīgi. Tas ir, kopīgi pieņem lēmumus par bērna aprūpi, uzraudzību, tostarp par bērna garīgās un fiziskās attīstības nodrošināšanu. Tādējādi vecāku kopīga aizgādība ir abu vecāku kopīga lemšana par iepriekš minētajiem jautājumiem.

[6] Pieteicējs, kurš dzīvo ārvalstī, ar bērna māti, kura kopā ar bērnu dzīvo Latvijā, 2009.gadā pie notāra noslēdza vienošanos par bērna mātes atsevišķu aizgādību. Saskaņā ar vienošanos bērns atrodas mātes aprūpē un apgādībā, māte nosaka bērna dzīvesvietu.

Atbilstoši 178.panta ceturtajai daļai kopīga aizgādība izbeidzas, kad, pamatojoties uz vecāku vienošanos vai tiesas nolēmumu, tiek nodibināta viena vecāka atsevišķa aizgādība. Tomēr viena vecāka atsevišķa aizgādība nenozīmē aizgādības tiesību atņemšanu otram vecākam. Civillikuma 178.panta ceturtajā daļā paredzētā atsevišķas aizgādības nodibināšana jānošķir no Civillikuma 200.pantā paredzētās aizgādības tiesību atņemšanas (*Augstākās tiesas 2015.gada 11.novembra sprieduma lietā Nr. SKC-3086/2015 (C20360713) 13.1.apakšpunkts*). Atsevišķa aizgādība nav arī aizgādības tiesību izbeigšanās otram vecākam, tā kā Civillikuma 198.pants izsmeļoši regulē aizgādības izbeigšanās gadījumus, neparedzot aizgādības izbeigšanos, vecākiem vienojoties (*Augstākās tiesas 2012.gada 26.oktobra sprieduma lietā Nr. SKA-738/2012 (A420767110) 11.punkts un 2015.gada 11.novembra sprieduma lietā Nr. SKC-3086/2015 (C20360713) 14.punkts*).

Tādējādi vecāku vienošanās par atsevišķas aizgādības noteikšanu vienam vecākam, neizbeidz un neatņem aizgādības tiesības otram vecākam. Tādējādi pieteicēja un bērna mātes noslēgtā vienošanās nav izbeigusi vai pārtraukusi pieteicēja aizgādības tiesības pār bērnu.

[7] Saskaņā ar Civillikuma 178.[1]panta pirmo daļu, uz kuru norāda pieteicējs savas pozīcijas pamatošanai, tam no vecākiem, kura atsevišķā aizgādībā bērns atrodas, ir visas no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumi.

Augstākā tiesa ir norādījusi, ka, tulkojot minēto tiesību normu burtiski, varētu izdarīt secinājumu, ka otram vecākam šādā situācijā nav ne tiesību, ne pienākumu. Taču šāds tulkojums nav pareizs, jo otram vecākam tiesības un pienākumi, kas izriet no aizgādības, lai arī ierobežotā apjomā, saglabājas (*Augstākās tiesas 2015.gada 11.novembra sprieduma lietā Nr. SKC-3086/2015 (C20360713) 13.1.5.apakšpunkts*).

Atsevišķa aizgādība parasti tiek noteikta gadījumos, kad vecākiem dažādu apstākļu dēļ ir apgrūtināta kopīgu lēmumu pieņemšana saistībā ar bērnu (*Augstākās tiesas 2015.gada 28.janvāra sprieduma lietā Nr. SKC-995/2015 12.punkts*). Tādējādi kopīgas aizgādības gadījumā vecāki bērnu skarošos lēmumus pieņem kopīgi, savukārt atsevišķas aizgādības gadījumā tas no vecākiem, kura atsevišķā aizgādībā ir bērns, var vienpersoniski, neprasot otra vecāka piekrišanu, lemt par jautājumiem, kas būtiski ietekmē bērna attīstību, izglītību, veselību u.c. jautājumus. Tāpat uz atsevišķas aizgādības pamata vecāks var vienpersoniski pārstāvēt bērnu viņa personiskajās un mantiskajās attiecībās, vienlaikus izņemot gadījumus, kad bērns jāpārstāv abiem vecākiem (Civillikuma 186.panta otrā daļa).

[8] Tomēr atsevišķas aizgādības pastāvēšana nekādā citādā veidā nekavē vai neaizliedz otram vecākam īstenot no aizgādības izrietošās tiesības un pienākumus, tā kā bērna interesēs ir saņemt gādību no abiem vecākiem, kuru aizgādībā bērns atrodas. Līdz ar to, tā kā pieteicējam aizgādība par bērnu nav izbeigta, pieteicējam ir jāīsteno aizgādība pār bērnu neatkarīgi no savstarpēji noslēgtās vienošanās ar bērna māti par bērna atsevišķu aizgādību.

Tas nozīmē arī vecāka pienākumu vispār izrādīt interesi par bērnu, uzturēt saikni ar bērnu, kas, tostarp ir īstenojama ar vecāka pienākumu uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu (Civillikuma 181.pants).

Pieteicējs uzskata, ka saskarsmes neīstenošana nevar novest pie aizgādības tiesību pārtraukšanas, jo tie ir dažādi tiesību institūti.

No minētās tiesību normas izriet, ka katram vecākam ir pienākums uzturēt personiskas attiecības un tiešus kontaktus ar bērnu, un šis noteikums piemērojams arī tad, ja bērns ir šķirts no ģimenes. Tas nozīmē, ka saskarsme ir vecāka pienākums ne tikai aizgādības tiesību ietvaros, bet arī tad, ja bērns ir šķirts no ģimenes un vecāks aizgādību pār bērnu neīsteno. Tādējādi vecāka saskarsmes pienākums nav saistīts tikai ar aizgādības tiesību īstenošanu. Līdz ar to šādā aspektā minētie institūti ir nošķirami.

Tomēr konkrētajā gadījumā ir runa par to, ka vecāks tieši aizgādības ietvaros neveic minēto pienākumu. Vecāka un bērna saskarsme nozīmē šo attiecību pamatu – saiknes uzturēšana starp šīm personām. Vecāka pienākums izrādīt interesi par bērnu un uzturēt saikni ar bērnu nodrošina bērna pilnvērtīgu attīstību. Tā kā vecāka pienākums bērna aprūpes ietvaros ir arī bērna audzināšana, kas ietvert bērna pilnvērtīgas attīstības nodrošināšanu (Civillikuma 177.panta ceturtā daļa), tad, neizrādot interesi par bērnu un neuzturot saikni ar bērnu, vecāks nenodrošina bērna attīstību, audzināšanu un secīgi aprūpi.

Apgabaltiesa ir konstatējusi, ka pieteicējs par bērnu neizrāda nekādu interesi (pat pastarpināti) un attiecīgi neuztur nekādu saikni ar bērnu jau vairāk kā septiņus gadus, tostarp no bāriņtiesas 2013.gada lēmuma par aizgādības tiesību pārtraukšanu pieņemšanas līdz šim brīdim pieteicējs neko nav mainījis esošajā situācijā. Kā pamatoti secinājusi apgabaltiesa, pieteicējs ar šādu rīcību ir norobežojies no bērna un secīgi bērna aprūpes iepriekš minētā veidā. Tādējādi apgabaltiesa ir pareizi secinājusi, ka bāriņtiesai nebija pamata atjaunot pieteicējam pārtrauktās aizgādības tiesības, jo nebija zudis pamats, kādēļ tās tika pārtrauktas.

Nav pamatots pieteicējs uzskats, ka pieteicēja rūpēm par bērnu ir pietiekami ar uzturlīdzekļu maksāšanu, jo atbilstoši Civillikuma 179.pantam vecāka pienākums uzturēt bērnu pastāv arī tad, ja aizgādības tiesības vecākam ir pārtrauktas vai atņemtas. Turklāt uzturlīdzekļi tiek maksāti, pamatojoties uz civillietā pieņemtu nolēmumu.

[9] Par pieteicēja argumentu par bāriņtiesas kompetenci lietas izskatīšanā ir jau atbildēts Augstākās tiesas 2015.gada 17.novembra lēmumā Nr. SKA-1423/2015, secinot, ka Rīgas bāriņtiesai bija kompetence šās lietas izskatīšanā.

**Rezolutīvā daļa**

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 348.panta pirmās daļas 1.punktu un 351.pantu, Augstākā tiesa

**nosprieda**

Atstāt negrozītu Administratīvās apgabaltiesas 2016.gada 13.oktobra spriedumu, bet /pers. B/ kasācijas sūdzību noraidīt.

Spriedums nav pārsūdzams.

Tiesnese V. Krūmiņa

Tiesnese L. Slica

Tiesnese I. Višķere